

Jens-Martin Eriksen

Opgørets time

Essay om Khmer Rouge bevægelsens forbrydelser og problemerne med det efterfølgende retsopgør

Allerede et halvt år efter vietnameserne invaderede Demokratisk Kampuchea i begyndelsen af 1979 foranstaltede man en retssag mod lederne af Khmer Rouge. Denne proces mod Pol Pot og Ieng Sary havde to bemærkelsesværdige skavanker, når man ser bort fra at den i det hele taget blev anført under Vietnams auspicer, der selv er en diktaturstat med ikke-uafhængige domstole. Desuden kan det forekomme forhastet og skødesløst at afholde en retssag bare et halvt år efter man har kunnet påbegynde indsamling af bevismateriale mod de anklagede, især når man tager forbrydelsernes omfang i betragtning. Man regner som bekendt med at mellem 1,5 og 2 millioner mennesker har mistet livet, enten ved at blive henrettet for banale fejltagelser, som Khmer Rouge styret opfattede som kapitale forbrydelser efter egen improviserede målestok – eller for ganske enkelt at have en forkert etnisk eller socio-økonomisk baggrund. Det svarer til omtrent 20 procent af landets befolkning. En anden skavank ved retssagen var, at de anklagede var fraværende idet de havde haft held til at flygte i forbindelse med vietnamesernes blitzkrig, og på det tidspunkt hvor retssagen fandt sted i Phnom Penh sad sikkert i deres lejre på den thailandske side af grænsen – i øvrigt med økonomisk støtte fra amerikanerne og store dele af de vestlige lande. Det indgik som bekendt i den kolde krigs logik; at den fjende, der nu var Vietnams fjende – som på sin side var Sovjetunionens ven – nu var Vestens ven. Disse indviklede og absurde kalkulationer var man – også i Danmark – i stand til at acceptere som spillets regler.

Men bundlinjen er, når vi vender os mod retssagen, at man førte den uden de anklagedes tilstedeværelse, og derfor uden deres mulighed for at forsvare sig. Denne retssag bliver også i dag anset for at være en skueproces. Og det er grunden til at alle – både den cambodjanske regering og FN og det internationale samfund har været enige om behovet for et juridisk holdbart opgør med fortiden.

Det er først med Khmer Rouge bevægelsens endelige kollaps i midten af 1997, der kulminerede med den interne 'arrestation' af Pol Pot og hans senere død, at det er blevet realistisk at kunne gennemføre denne retssag. Den politiske baggrund er følgende: med Gorbatsjovs åbning af det sovjetiske samfund og opgøret med dets udenrigspolitik, som bl.a. indebar sponsorering af diverse klientstaters aktiviteter – herunder Vietnams besættelse af Cambodja – trækker vietnameserne sig ud af landet. Khmer Rouge bevægelsen kommer derfor ud i en krise, da de siden invasionen har været støttet finansielt og militært af først og fremmest USA, men politisk også af andre vestlige lande.

Man har ikke længere brug for denne bevægelse med den kolde krigs ophør. Nu bliver den snarere et politisk kompromitterende bekendtskab.

For at bringe den væbnede kamp til ophør, som fortsætter år efter den vietnamesiske invasion, lover premierminister Hun Sen forskelligt til bevægelsen mange mere eller mindre uafhængige militære ledere. Nogle får amnesti – som Ieng Sary, en af khmer rouge toplederne. Andre får lovning på at kunne indgå i regeringshæren mod løfte om loyalitet mod landets premierminister. På denne måde har det været muligt for Hun Sen at provokere afskalninger af bevægelsen med flere og flere overløbere, lige indtil den endegyldigt faldt fra hinanden med Pol Pots død. Herefter er opgørets time kommet på dagsordenen for alvor.

Således indgiver de to ledere af landet, foruden Hun Sen også hans anden premierminister Prins Norodom Ranariddh en formel anmodning til FN i juni 1997, om at en retssag kan indledes mod de personer, der er skyldige i folkemord og i forbrydelser mod menneskeheden, som er begået under Khmer Rouge styret fra april 1975 til januar 1979.

En ekspertgruppe nedsat af FN kommer til den konklusion, at det cambodjanske retsvæsen er for svagt til at kunne gennemføre en sådan retssag. Her har man angiveligvis tænkt på både den faglige standard og ikke mindst på den prekære status, som Cambodjas domstole har i forhold til regeringen. Man ville med andre ord kunne ende med endnu en skueproces – men nu med FNs stempel. Ekspertgruppen foreslog derfor en ad hoc international domstol, hvilket blev afslået af premierminister Hun Sen. Derefter foreslog FNs specielle repræsentant for menneskerettigheder i Cambodja, Thomas Hammarberg, et tribunal, som dels skulle sammensættes af Cambodjanske dommere, og dels af internationale dommere. Også dette forslag afviste premierminister Hun Sen. Derefter satte FNs generalsekretær Kofi Annan fire betingelser op for den cambodjanske regering, som der skulle findes en acceptabel løsning på, for at FN kunne fortsætte forberedelserne til en retssag mod Khmer Rouge lederne: afklaring af hvilken status den internationale anklager skulle have, pågribelsen af mistænkte, spørgsmålet om de amnestier, der allerede var givet til nogle af khmer rouge lederne og endelig antallet af internationale dommere ved domstolen. I løbet af det følgende år vedtager den cambodjanske nationalforsamling en lov om en ekstraordinær domstol indenfor rammerne af det cambodjanske retsvæsen som er designeret til at forberede anklagerne mod ansvarlige for forbrydelserne begået i den periode, hvor styret for Demokratisk Kampuchea var ved magten, dvs. fra og med den 17. april 1975 og til og med den 6. januar 1979. De, der skal rejses tiltale imod ved domstolen er udelukkende senior ledere og de "mest ansvarlige", som det hedder. Dvs. alle der kan anklages for at have "planlagt, tilskyndet til, beordret, hjulpet og været meddelagtig og har begået kriminelle handlinger", som der refereres til i anklagerne om folkemord og forbrydelser mod menneskeheden. De anklagede vil blive prøvet i forhold til både international lov og cambodjansk lov, således som denne sidste er defineret i den Cambodjanske straffelov af 1956, omhandlende drab, tortur og religiøs forfølgelse.

FN på sin side sikrer sig, at de standarder der gælder internationalt vil blive inkorporeret i domstolens regelsæt, og en aftale mellem regeringen og FN bliver endelig undertegnet i juni 2003. I dommerpanelet kommer der til at sidde tre cambodjanske dommere og to internationale dommere. Efter flere forsinkelser er domstolen begyndt på sit arbejde i februar 2006. Opgøret med fortiden kan begynde.

Men der er nogle problemer, som om ikke før, så vil blive tydelige, når de anklagedes forsvarere for mulighed for at pege på ikke blot det de givetvis vil kalde domstolens prekære og politiske status – men også præcedens i forhold til såkaldte politiske forbrydelser i de samme lande, som har været domstolens finansielle og politiske sponsorer. Forsvarerne vil kunne pege på, at man i disse lande har friholdt gerningsmænd for politiske forbrydelser, som man nu vil anklage khmer rouge politikere for.

Man vil naturligvis først og fremmest fremhæve den amerikanske regerings 'udlicitering' af afhøringer af terrormistænkte til lande, som ikke gør nogen hemmelighed af, at de anvender tortur for at fremtvinge tilståelser og forklaringer. Og da dette aspekt er så tæt som noget på den virkelighed der eksisterer mens denne tekst skrives, vil der hver dag kunne komme flere eksempler på denne praksis, der foregår i en gråzone med offentlighedens vidende men udenfor egentlig formaliseret lovgivning.

Et andet forhold, som allerede advokaten Jacques Vergès har peget på i sit defensorat i forordet til den tidligere præsident Khieu Samphans bog; *Cambodias recent History* er, at man i fx Frankrig efter algierkrigen vedtog en lovgivning, som med et pennestrøg slog en steg over forbrydelser som de er defineret i bl.a. Genèvekonventionen. Philip Short peger på det samme forhold i sin store Pol Pot biografi (Short, p. 364), og skriver bl.a. at franske værnepligtige underkastede mistænkte oprørere tortur for siden hen at myrde dem – med den hensigt at hemmeligholde torturen. Angiveligt skulle 5000 mistænkte være blevet tortureret og dræbt i bare ét center af den slags, og Short vurderer at i hele Algeriet oversteg tallet af torturerede og dræbte de 20.000 ofre fra Toul Sleng, som Khmer Rouge nu i opgørets time skal holdes ansvarlig for. De franske værnepligtige risikerede at blive stillet for en krigsret, hvis de ikke parerede ordrer. Vagterne i Toul Sleng risikerede intet mindre end tortur og henrettelse.

Man vil også pege på, at det er bemærkelsesværdigt, at de forbrydelser, der overhovedet kan behandles ved denne ad hoc domstol kun angår dem der har fundet sted mens Khmer Rouge havde den fuldstændige magt i landet, fra den 17. april 1975 og til den vietnamesiske invasion, den 6. januar 1979.

Opgørets time er nu kommet efter et kvart århundrede, hvor nogle forbrydelser fandt sted i et land, der om noget blev et offer for den kolde krig, og hvor politik og moral indgik de særeste forbindelser. Næsten alle spillets parter har på et eller

andet tidspunkt været både ven og fjende med hinanden, alt afhængig af øjeblikkets styrkeforhold og de nødvendige alliancer i koalitions-spillet som situationen krævede for at man kunne deltage. Og i dette forløb kan man også se selve opgørets time, hvor nu alle andre har fundet sammen mod den part, som ingen mere har brug for i det realpolitiske spil: Khmer Rouge. Denne bevægelse er med den kolde krigs afslutning endegyldigt endt på historiens affaldsdyngede hvor ingen magt mere kan finde nogen anvendelse for den, og dens ledere kan derfor udleveres til den retfærdighed, som man kan blive enige om med de klausuler der er givet for hvilke forbrydelser, der i det hele taget kan behandles i opgøret med fortiden. Men da processen også skal have legitimitet bliver den naturligvis ført efter reglerne, hvilket gør at Khmer Rouge får lejlighed til at bringe det, dens forsvarer givetvis vil kalde domstolens politisk betingede, selektive retfærdighed i erindring.

Prins Sihanouks overgreb mod menneskerettighederne og forfølgelse og mord på landets venstrefløjsopposition inden Lon Nols kup i 1970 ligger før den periode, som tillader at de kan behandles ved domstolen. Lon Nols styrets brud på Genèvekonventionen under guerillabekæmpelsen med amerikanernes støtte fra 1970 til 1975 ligger uden for den periode, som tillader at de kan behandles ved domstolen. Amerikanernes luftterror mod civilbefolkningen i forbindelse med guerillabekæmpelse under Lon Nols styret fra 1970 og til 1975 ligger udenfor den periode, som tillader at de kan behandles ved domstolen. Vietnamesernes støtte til Khmer Rouge og deres terror mod civilbefolkningen op til og med 1973, hvor de forlader Cambodja pga. ønske fra Khmer Rouge ligger udenfor den periode, som tillader at disse forbrydelser kan behandles ved domstolen.

Disse synspunkter vil domstolen og verdensoffentligheden givetvis blive præsenteret for af khmer rouge lederne og deres forsvarere i dette historiske opgør, som også kan blive et lærestykke om den kolde krigs logik i et land, hvor konflikten krystalliserede sig i en borgerkrig, og hvor de stridende parter agerede som stedfortrædere for verdens to supermagter.

Derud over er der problemet efter hvilken lov, man kan dømme khmer rouge lederne for et massedrab mod landets egen befolkning. Det er bemærkelsesværdigt, at denne forbrydelse, hvor rædselsvækkende den end er i enhver etisk forstand, ikke i forhold til konventionen om folkemord (Genocide) kan sammenlignes med det tyske mord på jøderne eller Hutuernes mord på Tutsierne i Rhwanda. Den kan heller ikke sammenlignes med de bosniske serberes massakrer på de bosniske muslimer, som fx i tilfældet Srebrenica. Hertil må man erindre sig, hvad folkemord (Genocide) beskriver som forbrydelse og ligeledes hvad begrebet definerer.

Den amerikanske polsk-jødiske skribent og folkeretsjurist Raphael Lemkin udtænker og sammenfatter umiddelbart efter Den Anden Verdenskrig teksten til folkemordskonventionen. Det prekære er måske dens indbyggede svaghed, idet den hviler på en idé om 'race' og ikke om folk, som den danske oversættelse skjuler. Konventionen er naturligvis affødt af det tyske folkemord på jøderne – som netop var et mord på et folk, der efter gerningsmændene opfattelse havde det tilfælles, at de var af samme 'race'. Den oprindelige betegnelse for folkemord er netop det engelske *Genocide*.

Ideen er at beskrive drabet (-cide), på et folk, men i stedet for at anvende de græske rødder for folk (-demos) eller nation (-ethnos) anvendes Geno- (således som vi kender den i fx *genetik*) – altså noget angiveligt arveligt betinget – egentlig betyder Genocide *racemord*. Det lyder ufatteligt stygt, og en af grundene til at man har indsvøbt det i et græsk afledt fremmedord skal givet søges i det forhold. Den dæmoniske ironi er ikke desto mindre, at man låner en kategori, 'racen', fra de gerningsmænds vokabularium, som man vil dømme. Dette begreb er blevet yderligere meningsløst efter at den biologiske videnskab har påvist at de genetiske variationer, som betinger udseende ingen reel betydning har, og at der ikke videnskabeligt er belæg for et begreb som 'race'. Den såkaldte 'videnskabelige racisme', altså den pseudovidenskab som ideologisk var de racistiske bevægelers grundlag i det 19. Og 20. århundrede eksisterer heller ikke mere, lige så vel som racismen med dens eliter heller ikke findes mere. I dag eksisterer 'racisme' kun som et rudimentært ressentiment i fortabte, pjalteproletariske miljøer blandt håbløse misbrugere, og er helt uden samfundsmæssig kraft som tidligere. (Racisme forveksles derimod ofte med kulturalisme, hvilket er en ganske anderledes begrundet hadideologi).

Men helt aktuelt med retssagen mod khmer rouge lederne, så vil en anklage for folkemord (dvs. racemord) ikke have nogen holdbarhed, idet Khmer Rouge nok myrdede etniske mindretal, bla. vietnameserne og forskellige bjergstammer, og religiøse mindretal, fx det muslimske cham folk, men det var som led i en større plan eller udrensning. Khmer Rouge forbrydelser var ikke specielt rettet mod disse grupper. Man omtalte der imod altid sine fjender som 'modstanderne af revolutionen', og de var primært defineret i socio-økonomiske kategorier. Men en sådan rubricering, en sådan taksonomi opererer folkemordsbegrebet ikke med, da det er afledt af en pseudovidenskabelig biologisk begrundet forbrydelse; nazismen. Det logiske ville måske være at udvide folkemordsbegrebet, således at også de masseforbrydelser, som er blevet begået af kommunistiske bevægelser kunne blive indbefattet i den kodeks, som betegner et massebord på en gruppe, enten det nu fra gerningsmændenes side sker med begrundelsen i biologi eller i socio-økonomiske kategorier, som i tilfældet med Khmer Rouge.

Men helt aktuelt, så kan khmer rouge lederne naturligvis dømmes efter den cambodjanske straffelov af 1956, efter paragraffer der omhandler drab, tortur og religiøs forfølgelse. Men så vil man blot have vanskeligheder med at argumentere for legitimiteten af denne særdomstol, som formelt opererer indenfor det cambodjanske retsvæsen, når den vil friholde andre for de samme forbrydelser, med den begrundelse, at disse tilfældigvis er begået udenfor perioden 17. april 1975 til 6. januar 1979. Anklager der ellers ville ramme Prins Sihanouk, overlevende fra Lon Nol regimet, Republikken Vietnam og USA.

På sin egen måde kan der således midt i opgørets time med Khmer Rouge komme til at udspille sig et andet opgør med arven fra en epoke, hvor kampen om verdensherredømmet var så nådesløs i en krig pr. stedfortræder, at den på det selvsamme sted, hvor dommen skal afsiges, satte alle moralske hensyn over styr. Det er denne side af

retssagen, som for verdensoffentligheden kan give grund til en kritisk granskning af vores egen politiske historie og vores ansvar overfor det ødelagte Cambodja.

I statutterne for retssagen mod Khmer Rouge siges det, at det kun er senior lederne, de øverste indenfor denne bevægelse, som vil blive anklaget ved domstolen. Det er ikke de åndeligt hjemløse og mere eller mindre almindelige medlemmer af bevægelsen, som vil blive indkaldt til opgøret. Det er dem, jeg vil rejse op til Battambang for at høre om hos missionærerne. De er både ofre og bødler, og man bør erindre sig, at mange af dem blev rekrutteret som børn. Det gælder også de vagter som blev indforskrevet til at tjene revolutionen ved at være vagter i det berygtede S-21 fængsel, Toul Sleng, hvor Kiang Guek Eav alias kammerat Duch herskede.

I en studie som er udgivet af Det Cambodjanske dokumentationscenter beskrives hvordan rekrutteringen foregik, og hvorledes man opdrog og fastholdt disse børn i tjenesten i fængslet (Ea & Sim). Det fremgår, at man fulgte generelle retningslinjer for rekrutteringen til Khmer Rouge. Man foretrak fra bevægelsens side børn som menige i sikkerhedstjenesten, fordi man anså dem for mest påvirkelige. De var videnskabsmæssigt usikre, og følelsesmæssigt påvirkelige i modsætning til unge og modne personer. Der er eksempler på, at drenge i 10 års alderen begynder deres karriere ved, at de bortadopteres fra deres landsbyer og deres forældre. Denne adskillelse er for bestandig, og de får ikke siden hen – i den periode hvor Demokratisk Kampuchea eksisterer – mulighed for at besøge deres forældre. I tilfælde af, at nogen af børnene er stukket af for at søge hjem til deres landsby på trods af forbuddet, er de blevet indfanget og indsat i fængslet S-21, og siden hen henrettet. Opdragelsen af dem foregik ved uendeligt lange arbejdsdage, enten regulært fysisk arbejde eller lange vagttjenester fra dagry til aften, dårlig ernæring og fysisk og åndelig udmattelse, og rudimentær såkaldt politisk skoling. Den bestod i indlæring af slogans, og i at få indprentet deres nye loyalitet. En grundregel var, at de måtte forstå, at deres egne forældre ikke mere var værdige til at kunne kaldes deres forældre, og følgelig ikke de rette til at modtage deres hengivenhed – og ej heller savn. De måtte forlade deres forældre for altid for at tjene revolutionen, og i stedet måtte de være hengivne over for Angkar. Organisationen. Angkar er både deres far og deres mor.

Denne opdragelse foregik ved såkaldte 'tjenestemøder', hvor de også blev tvunget til at evaluere dagens arbejde og afsløre egen og andre eventuelle forsømmelighed. Straffene kunne variere, og i visse tilfælde kunne de vise sig at blive skæbnesvangre for de, der blev angivet af deres kammerater. Man må forstå dette klima af frygt, som dette system overvældede disse drenge med. De få af dem, som overlevede fysisk, vendte siden hen hjem til deres landsbyer som plagede og forstyrrede individer.

Forfatteren Nic Dunlop omtaler en begivenhed, hvor han møder en tidligere vagt fra Toul Sleng, og skriver at igennem de timer hvor han talte med ham, da ændrede hans udtryk sig ikke, men var helt tomt. Hans svar blev fremsagt monotont, hans kropsholdning var forkrampet, som om han var fastfrosset i en stilling under hele samtalen. Det eneste, der bevægede sig, var hans øjenlåg, som han blinkede med ganske

langsomt. Nic Dunlop har indtrykket af, at han taler med en tom skal af det der engang, var et menneske (Dunlop, p. 130).

Disse drenge havde hele tiden levet i frygt for deres nærmeste foresatte, som til enhver tid kunne dømme dem. Og denne foresatte – vidste de – kunne på sin side hele tiden dømmes af kammerat Duch. Og Duch, på sin side, var travlt beskæftiget med at gennemlæse alle tilståelser for at retouchere sit eget navn ud, hvor det var blevet nævnt i forhørsprotokollerne, som var blevet til under de grusomme forhør, således at han ikke selv endte med at blive mistænkt og dømt af *sine egne* foresatte hvis de skulle se protokollerne fra hans ofre. Det er kommandostrukturens dæmoniske logik, hvor ansvaret skal placeres i opgørets time, og hvor vi endnu engang vil få at høre fra forsvarernes side i retssagen mod Khmer Rouge, at denne struktur ingen steder ender. Der er altid en foresat, som man lever i frygt for, og som man kan legitimere sine egne grusomheder med. Alle fulgte bare ordrer.

Det er bemærkelsesværdigt, at i den periode hvor fængslet fungerede, var der ikke mindre end omtrent 1700 vagter 'ansat'. Af dem blev en tredjedel – omtrent 563 – henrettet i Toul Sleng for såkaldt forræderi og forsømmelser. Så henvisningen til at alle fulgte ordrer af frygt for deres eget liv, er i det mindste på dette menige niveau yderst velbegrundet.

Men hvad beskæftigede disse drenge sig med i Toul Sleng, hvad var deres *métier*?

Der er mange vidtløftige forklaringer på, hvorfor Khmer Rouge regimet i den grad excellerede i udrensning og forhør og massedrab, ikke blot mod etniske mindretal, bybefolkningen – og siden hen mod det såkaldte 'gamle folk', dvs. borgere i Cambodja, som havde levet i Khmer Rouge kontrollerede områder langt tid inden den endelige sejr i april 1975. Men som revolutionens kaos tog til, og landet blev plaget af økonomisk sammenbrud og hungerkatastrofer eskalerede udrensninger ind i ikke kun selve kommunistpartiet, men også i dets egne sikkerhedsorganer. Forskerne Stephen Heder og Brian Tittmore har en ganske ligetil og materiel forklaring på dette fænomen, som i første række ikke skal søges i partiets revolutionære 'metafysik', men i den banale omstændighed, at regimet fik mere og mere brug af kunne legitimere sig selv og bortforklare sin økonomiske fiasko.

Man fastlagde pr. dekret, at hvor der var mangel på succes og hvor der indtraf ulykker og fejl, da måtte det være som følge af fjendtlige agents indflydelse. En simpel ulykke var led i en konspiration, og alle hændelser var således intenderede. Intet var tilfældigt i denne paranoide verden, men en del af fjendens store plan for at ødelægge revolutionen (Heder & Tittmore, p. 40-45.). Og ikke nok med, at dette var en beslutning, at det partout forholdt sig sådan, det var også en del af beslutningen, at enhver modsigelse af, at det forholdt sig sådan var en del af den fjendtlige plan. Det siger sig selv, at man på denne måde lukkede sig inde i et spejlkabinet, hvor egne vrangforestillinger og bortforklaringer får en skabende kraft.

Det fuldendes af, at det også pr. dekret blev besluttet, at alle som i første omgang overhovedet var blevet pågrebet og indsat i Toul Sleng som fjender af revolutionen måtte anses som skyldige, "for kun på denne måde ville forhørene producere noget" (Heder & Titemore, p. 38). Det fjendtlige element - om det så var sløseri, fejl, mangler eller slet og ret sabotage, så var det noget, som man fandt anledning til at udpege, som noget der var dybere og dybere indlejret i både partiet, sikkerhedsorganerne og den enkelte, og som uden nåde måtte udrenses ved at man eliminerede de fjender som var smittet af det. Denne erkendelse af at være omringet vokser parallelt med at man bevidner revolutionens kaos i økonomisk henseende. Det forekommer derfor hos Heder & Titemore som tesen, at forklaringen på de eskalerende processer skal søges i det simple forhold, at Khmer Rouge regimet med dets fiaskoer får store og større brug for fortællingsleverandører, som kan legitimere fejlene ved at henvise til, at de alle sammen skyldes fjendtlige handlinger fra enten CIA eller KGB eller Vietnameserne. Der er sågar eksempler på, at forhørsledere selv har bedt mistænkte om at vælge at se sig anklaget for at tilhøre et af disse verdensomspændende netværk, ligegyldigt hvilket. En betvivelse af, at denne form for fremskaffelse af fortællingsleverandører til at legitimere og styrke revolutionen ville i sig selv – pr. dekret – medføre, at man selv ville blive indsat i Toul Sleng og tvunget til at levere endnu en fortælling om sammensværgelsen mod revolutionen.

Igen må man erindre sig om, at de der indgår i denne mekanisme er børn, der er mellem 10 og 18 år gamle, som derfor endnu ingen muligheder har for erkendelsesmæssigt at forstå hvilken dæmoni de er iscenesat i som revolutionens kanonføde sammen med de ofre i fængslet, som de er tvunget til at plage for at de kan levere de fortællinger, som partiet på sin side indadtil kan bekræfte sin mistanke i. Spejlkabinettet er dermed perfekt. Der er ikke længere udsyn til en verden udenfor og til referencer som vil kunne bryde dette selvreferentielle system af en semantisk orden.

Men igen må vi spørge; hvordan var deres dagligdag, de der både var bødler og ofre? Hvordan var de betingelser, som de var tvunget til at underkaste de anklagede, så disse kunne blive fortællingsleverandører for revolutionen?

I forbindelse med vietnamesernes invasion og Khmer Rouge ledelsens hastige flugt fra Toul Sleng fængslet i Phnom Penh forsøgte man at destruere det materiale, som nu er med til at danne grundlaget for anklagerne mod bl.a. Duch. Der er fundet diverse dokumenter og de overlevende vagter, som Ea og Sim taler med til deres bog; *Victims and Perpetrators?* har verificeret sandheden i de forhørsmetoder, som er beskrevet i de manualer, fængselsledelsen efterlod i forbindelse med den paniske flugt. Det drejer sig dels om en decideret forhørsmanual, som beskriver en model for narratologien i torturen med den hensigt at få leveret tilståelser og dermed beretninger om sammensværgelse. Og så drejer det sig om manual for hvilke former for tortur, der kan anvendes til dette formål, således at seancerne ikke ender galt, og man kommer for skade at tage livet af de fortællingsleverandører, som man har brug for til at legitimere hele fængslets virksomhed med.

Først skal den anklagede forklare hvorfor vedkommende er indsat, og samtidig belæres om, at Angkar aldrig tager fejl, når nogen bliver mistænkt. Det er dernæst op til anklagede at forklare sig under disse omstændigheder – muligheden for at afvikle hele samtalen med at sige, at der er tale om en misforståelse, er derfor ikke længere mulig. Narratologien for forhøret er således irreversibel – det kan kun gå fremad, ikke tilbage og heller ikke afvikles. Det tillader reglerne ikke. Den forklaring, som den anklagede dermed kommer med – om ikke for andet, så for at få lettet for smerten ved den tortur, som vedkommende umiddelbart underkastes – den bliver analyseret, og forhøret fortsættes angående vigtige punkter i denne forklaring, som i første omgang er afgivet. Den anklagede bliver derefter udsat for politisk propaganda, derefter truet, udsat for krænkelser og dernæst fysisk tortur. Så genoptages forhøret i forbindelse med yderligere opklaring af punkter fra den forklaringen, som den oprindeligt er afgivet. Efter at svarene, som nu er leveret er blevet analyseret skal der søges dokumentation for deres rigtighed ved evt. at pågribe de, som ud fra materialet må have forbindelse med den anklagede. Under hele processen i cellen eller forhørslokalet må man sørge for, at den anklagede ikke dør af sine pinsler, og man må tage vare på, at vedkommende ikke får lejlighed til at få mulighed for at samtale med andre fanger. I det hele taget må hele proceduren omgøres af hemmelighed.

Torturen, som man anvender følger bestemte regler for at sikre, at man ikke tager livet af den anklagede før man har fået al den information ud af vedkommende, som man vurderer er muligt. Ved flere lejligheder formaner Duch, at det er vigtigt at dette punkt bemærkes. Man fornemmer, at der her er tale om en art professionel forfængelighed, idet det hele tiden understreges, at torturen ikke udøves af nogen personlig grund, men udelukkende som led i arbejdet for at afsløre revolutionens fjender. I den torturmanual, der er fundet i Toul Sleng opregnes en række metoder: slag med hånd, stok, grene, ledninger. Brænding med cigaretter, elektrochok, tvangsfodring med menneskeekskrementer, blive tvunget til at drikke urin, fiskesovs, indgnidning af sæbe og salt i sår, som skæres i huden, ophængning i benene, blive tvunget til at stå med armene i vejret en hel dag, blive stukket med nåle, blive tvunget til at bede til billeder af hunde, til en væg, en stol, et bord. Få trukket fingerneglene ud, blive skubbet og kvalt med en plasticpose over hovedet, og endelig drukning og kinesisk vandtortur.

Alle disse metoder har man anvendt i forbindelse med at få leveret de fortællinger, som regimet havde behov for, for at kunne legitimere sig selv. Dette har sine grunde i det som Heder og Titemore påpeger; en inkompetence i forhold til at lede landet, og den følgende hungersnød og økonomiske katastrofe, som der skulle findes en anden forklaring på. Denne simple materielle forklaring indgår en symbiose med en art revolutionens metafysik, som er afskåret al form for formel logik og rationel tænkning, hvilket igen er betingelsen for at man formår at etablere dette semantiske system, som er selvreferentielt – styrets fortællinger bekræfter sig selv i en labyrint, der kun kan betegnes som sandhedens vanvid.

Det siger sig selv, at til trods for alle de mangler, alle de kompromisser og alle de inkonsekvente valg der ligger til grund for retssagen mod Khmer Rouge, så må den gennemføres. Også selv om det er et kvart århundrede siden disse forbrydelser fandt sted. Et land vil så at sige aldrig kunne komme til at 'konsumere' sin historie, hvis der ikke skabes klarhed over ansvar, skyld og tilgivelse i forbindelse med denne veritable undergang, som Cambodja oplevede som offer for den kolde krigs logik.

Men ganske vist hører Historien aldrig op, der foreligger aldrig – i hvert fald ikke i denne dimension af tilværelsen – et resultat af den. Vi er altid selv Historie. Og derfor kan retfærdigheden heller ikke blive absolut, men må findes under de betingelser, der er historisk mulige, sådan som styrkeforholdet nu er. Det er konditionerne i forbindelse med den juridiske retfærdighed, som skal afgøres i Phnom Penh, ved domstolen. Noget andet er det opgør i opgøret, som er en udfordring til verdenssamfundet i forbindelse med denne domstols arbejde, hvor vore egne landes kompromisser med moral og politik bliver eksponeret, og som må give anledning til kritiske selvopgør.

Men forsvarerne for Khmer Rouge vil få en pointe, når de vil pege på den politisk selektive retfærdighed, selv om den moralsk set er en ynkelig form for forsvar. Det er et valg mellem denne delvise retfærdighed – eller ingen retfærdighed, fordi man ikke kan få den fulde og hele retfærdighed. Det valg bør ikke være svært at træffe, heller ikke for den mest forbenede anti-amerikanske opinion.

I den aller sidste scenes sidste linjer hedder det i Bertolt Brechts *Den kaukasiske kridtcirkel* om den drikfældige, ærlige, kyniske og korrupte dommer Azdak, at folket i tiden efter hans død huskede ham med savn og respekt for den retfærdighed, han - engang i mellem - lod ske fyldest. I dette opgør om retfærdighed i forhold til uløselige dilemmaer i det realpolitiske spil, er det den kølige og menneskelige konklusion disse mennesker i *Den kaukasiske kridtcirkel* er kommet til, som man også må drage når det kommer til retssagen mod Khmer Rouge. Man må vælge den retfærdighed, der engang imellem er mulig.

Fra *Timernes bro – rejser i Sydøstasien*, Lindhardt & Ringhof 2006.

ISBN-10: 8759524243

ISBN-13: 9788759524244

Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner eller virksomheder, der har indgået aftale med Copydan Tekst & Node, og kun inden for de rammer, der er nævnt i aftalen.